

Is differentiëren te leren?

DOOR MEIKE BERBEN

Het differentiëren in de les in het voortgezet onderwijs krijgt momenteel veel aandacht. Van docenten wordt verwacht dat zij in de les op een goede manier om kunnen gaan met de verschillen tussen leerlingen. In het basisonderwijs is dat al heel gebruikelijk. Om die reden heeft de Inspectie van het onderwijs verschillende indicatoren rondom gedifferentieerd lesgeven in het Toezichtkader opgenomen.

Hoe dient differentiëren in de les vorm te krijgen in het voortgezet onderwijs, waarin docenten op een dag zo'n zeven uur lesgeven aan veel verschillende leerlingen? Laten we beginnen met realistische verwachtingen: weinig docenten zullen van vandaag op morgen kunnen differentiëren. Maar docenten die heel gericht bepaalde vaardigheden trainen en daardoor beter kunnen aansluiten bij de behoeften van de individuele leerlingen, zullen merken dat de betrokkenheid van de leerlingen omhoog gaat.

Meike Berben, consultant bij CPS, traint veel docenten (teams) om beter te kunnen differentiëren en dat levert vaak echte eye-openers op. Daarom voor de lezers van Van Twaalf tot Achttien de beste tips van Meike en van enkele docenten op een rij:

1. Verdeel je klas in twee à drie subgroepen

Een verschil tussen leerlingen dat zich vaak in de les openbaart, is het verschil in begripsniveau. Op basis van een afgenomen toets en/of je eigen observaties zou je de leerlingen in twee à drie subgroepen kunnen indelen: diegenen die de basis nog niet beheersen, een groep op het gemiddelde niveau en eventueel een groep die al boven het gewenste minimumniveau zit. Madeline Hansen, docent Engels Stelle College, past deze werkwijze toe: 'Nadat ik de doelstelling van de dag op het bord heb geschreven, wordt de klas in twee of drie groepen verdeeld. Zo kan de groep gemiddelde leerlingen na instructie aan het werk, een tweede groep werkt zelfstandig en een derde groep krijgt meer instructie, meer tijd om het denkproces te activeren.'

2. Differentieer in instructie en begeleiding

Geef extra, verlengde instructie aan de groep die dat nodig heeft en laat de groep die boven het niveau zit 'eerder los'. De leerlingen van Annemieke Mens, afdelingsleider en docent wiskunde

van het Varendonck College, reageerden hier als volgt op: 'Juf, zo gaat het veel fijner, het helpt als we samen de theorie lezen.' Volgens Viviane van der Loo, docent aardrijkskunde van het Varendonck College, is de groep leerlingen die verlengde instructie krijgt 'opgelucht dat ze het niet zelf hoeven uit te zoeken.'

3. Differentieer op basis van leerstijlen

Ieder mens is anders en leert anders. Bij docenten vertaalt de voorkeursleerstijl van de docent zelf zich vaak in een bepaalde doceerstijl. Deze stijl past niet altijd bij de leerstijlen van de leerlingen. Om de leerstijlen van de leerlingen in beeld te brengen, zijn er op internet verschillende testen beschikbaar (bijvoorbeeld op: <http://www.onderwijsvanu.nl/downloads.html>). (maar lees ook de bijdrage van Paul Kirschner op pagina x, [red.]) Aandacht voor leerstijlen in de les kan zich vertalen in verschillende manieren van uitleg en keuze voor de leerlingen in de manier en of plaats van verwerking. De reactie van een leerling van Viviane van der Loo onderschrijft het effect van het inspelen op leerstijlen: 'Juf, mag ik eerst een mindmap maken op de computer en dan alleen in zo'n hokje in de studieruimte werken aan mijn huiswerk? Ik kan mij dan veel beter concentreren.'

4. Differentieer op basis van tijd

Stel je voor dat je de lesstof al snapt, bijvoorbeeld omdat je de inhoud al eens eerder hebt gehad of omdat je snel van begrip bent. Waarom zou je dan dezelfde opdrachten moeten maken als leerlingen die moeite hebben met de lesstof? Ingeborg Verdegaal, docent biologie op het Gymnasium Apeldoorn, past differentiatie in leertijd toe in de les: 'Ik laat goede leerlingen alleen de kernopdrachten maken, mits zij zich bewijzen bij de toets.'

5. Maak extra uitdagende opdrachten zinvol

Veel docenten ervaren het probleem dat leerlingen extra opdrachten niet willen maken. Bert Kraai, docent wiskunde van de Vrije School Zutphen, vond een oplossing voor dit probleem: 'Ik ben bij een collega-docente gaan filmen. Wat mij opviel was, dat zij bij het bespreken van het huiswerk de leerlingen uitnodigde om iets te vertellen over hoe zij de lesstof hadden uitgewerkt. Ik dacht: eureka! Het begint er dus mee om erover na te denken hoe je het werk dat deze leerlingen extra doen, zinvol kunt maken voor de rest van de klas en hoe je dit gaat belonen. Bijvoorbeeld door het snellere groepje een stuk theorie te laten presenteren of door dit expertgroepje de uitkomsten van hun onderzoek mee te laten nemen naar hun heterogene subgroepje.' Richard Linschooten, docent Engels van Pantarijn, bedacht ook een goede oplossing: 'Vier leerlingen die de tekst uit het boek al snapt, kregen de opdracht twee interessante artikelen uit de Engelse krant te lezen. Vervolgens moesten zij voor de klas een Engelse nieuwspresentatie geven, waarbij alle vier de leerlingen evenveel aan bod kwamen. De rest van de klas mocht vragen stellen in het Engels. Deze opdracht zorgt ervoor dat iedereen op het juiste niveau bezig is met voldoende uitdaging en biedt tegelijk afwisseling en motivatie.'

6. Breng niveaus in opdrachten aan en koppel deze aan je lesdoelen

De vragen die je aan leerlingen stelt en de opdrachten die je hen geeft, verschillen in moeilijkheidsniveau. De Taxonomie van Bloom en de daarvan afgeleide indelingen RTTI (reproductie, toepassing, inzicht) en OBIT (onthouden, begrijpen, integreren, toepassen) bieden handvatten om deze moeilijkheidsniveaus

te onderscheiden. De Taxonomie van Bloom kent zes niveaus die oplopen in complexiteit. Je kunt deze niveaus koppelen aan je lesdoelen: groep 1 beheerst aan het einde van de les niveau 1 en 2; groep 2 niveaus 1 t/m 3 en groep 3 niveaus 1 t/m 4.

7. Differentieer in het huiswerk

Wanneer je weet dat er de volgende les een moeilijk onderwerp of een moeilijke tekst behandeld gaat worden, kun je hier al rekening mee houden in het huiswerk. Laat de leerlingen het onderwerp of de tekst alvast thuis aan de hand van gerichte vragen voorbereiden. Op die manier kun je ervoor zorgen dat de leerlingen een gelijk startniveau hebben aan het begin van de les. Bespreek de huiswerkopdracht aan het begin van de les na en geef feedback.

8. Durf te experimenteren

Differentiëren in de les is voor veel docenten in het voortgezet onderwijs iets nieuws. De meeste leerlingen zijn deze manier van werken echter vanaf de basisschool gewend. Madeline Hansen: 'Ik merk dat gedifferentieerd lesgeven langzaam maar zeker mijn stijl van lesgeven wordt. Hoe vaker ik het doe, hoe duidelijker het mij wordt dat ik handelingsgericht moet gaan werken. Het is een leuke manier van werken.' Viviane van der Loo ziet de voordelen van deze manier van werken in. 'Deze manier van lesgeven geeft de docent de mogelijkheid om in alle rust extra aandacht te schenken aan leerlingen die extra hulp behoeven en ook voor de snellere leerling blijft daarna nog tijd over om vragen te beantwoorden.'

9. Reflecteer op deze manier van werken, samen met de leerlingen

Een reflectiemoment met leerlingen aan het einde van je les kan je waardevolle informatie geven. Madeline Hansen: 'De leerlingen zijn blij, tevreden en gemotiveerd. Ze vinden het fijn doordat ze gerichte aandacht krijgen.' Volgens Annique van Duppen, docent biologie en o&o van het Varendonck College, vragen leerlingen zelfs wanneer ze 'dit weer gaan doen in de les'. 'De oude manier van werken wordt als saai ervaren. Leerlingen ervaren deze manier van lesgeven als verrijkend.'

10. Bespaar tijd

Madeline Hansen: 'Weten wat elke leerling nodig heeft, geschikte les ontwerpen en vooral het bijstellen hiervan. Het kost tijd.' Je kunt voorbereidingstijd besparen door klein te beginnen: start met differentiëren in één klas en bouw daar wekelijks voorbereidingstijd voor in. Kies verder één manier om te differentiëren (zie tips 1 t/m 7) en pas die toe. Volgens Ingeborg Verdegaal hoeft differentiëren niet veel tijd te kosten en is het op eenvoudige wijze toe te passen: 'Denk aan een korte verlengde instructie om de zwakkere leerlingen op weg te helpen met de opdrachten.' Een andere tip is om je collega's te laten weten wat je doet en hen te stimuleren om materialen uit te wisselen. Wellicht is het zelfs mogelijk om professionaliseringstijd te besteden aan een materiaalontwikkelmiddag met collega's. ●

Heeft u zelf nog meer eyeopeners en tips om te delen? Mailt u dan naar: m.berben@cps.nl.

Als u meer wilt weten over differentiëren, dan zijn de volgende boeken aanraders:

- *Differentiated Instruction in the Regular Classroom* - Diane Heacox
- *Managing a differentiated classroom: a practical guide* - Carol Tomlinson.

► Meike Berben is consultant bij CPS. Meer informatie over de training 'Differentiëren is te leren': Meike Berben, m.berben@cps.nl